

חברים [תלמידי חכמים, רשב"ם] שהיו מסובין, ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש — כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחילה.⁽¹⁾

אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים בזמן שהניחו שם מקצת חברים שנשאר במקומן ולא הלכו לבית הכנסת.

אבל לא הניחו שם מקצת חברים הרי כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה.

ואילו חכמים לא חילקו בדבר, וסברי שאפילו כשלא הניחו מקצת חברים אין צריכין לברך לא למפרע ולא לכתחילה [לפי הכלל שבידינו שכל מקום שאמר רבי יהודה "במה דברים אמורים" בא לחלוק על דברי חכמים שלפניו], הואיל ואכלו דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן [כדמשמע מלשון "ועקרו רגליהם", וכדייקינן לעיל].

והוינן בה: אלא טעמא דבדברים הטעונין

למפרע, וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחילה.

אבל לא הניחו שם זקן או חולה הרי כשהן יוצאין טעונין ברכה לפניהם וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה.

ומכאן קשיא לרב חסדא! דהוא אמר שבדברים הטעונים ברכה במקומן הרי אפילו לא חזרו למקומן אלא המשיכו לאכול במקום אחר אין צריכין לברך שם ברכה ראשונה, ואילו כאן ברייתא מבואר שאפילו חזרו למקומן הראשון צריכין לברך שוב ברכה ראשונה, אפילו בדברים הטעונים ברכה במקומן.

קב-א ומתריצין: אמר רב נחמן בר יצחק: מאן תנא להך ברייתא ד"עקירות"? רבי יהודה! אבל רבנן פליגי עליו, וסברי שבדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן אין צריך לברך אפילו כשלא הניחו שם זקן או חולה, וקרב חסדא.

דתניא שנחלקו בזה רבי יהודה וחכמים:

צריך כלל לברך ברכה אחרונה הרי אפילו בנמלך אי"צ לברך אלא לפניו אבל לא ברכה אחרונה על מה שכבר אכל. ר"ן.

1. כתבו התוס' דמכאן מוכח שאם שכח להתפלל ונזכר באמצע סעודתו והתפלל לא הוי הפסק, ואינו דומה להא דאמרינן בחולין [פז. א] שכיון שאמרו "הב לן ווברך" אסור לשתות עוד בלא לברך שוב. משום שאי אפשר לשתות ולברך ברכת המזון בבת אחת והכא נמי לכאורה אי אפשר להתפלל ולאכול בבת אחת. דהתם דוקא בברכת המזון אמרינן כן משום דהוי הפסק וגמר סעודה אבל תפילה לא הוי גמר סעודה. והראיה

ימשכו ולא יחזרו לברך במקומם הרי שמדובר בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם. בעל המאור.

ב. מדקתני "כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע" משמע שקודם שיצאו בעודם במקומם חייבים לברך דאל"כ הוה ליה למיתני "ויצאו לקראת חתן טעונין ברכה למפרע" שגם בדרך יכולים לברך. רמב"ן במלחמות.

ג. שהדיוק הוא מעצם הדין שטעונים ברכה למפרע. דבשלמא בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם ניחא שאסור לו לכתחילה לצאת ממקומו עד שיברך אבל אי בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם עסקינן אמאי

ומסבירה הגמרא: יש נפקא מינה, באם יבא אדם ויתרץ אותה ברייתא דלעיל, או יגיה אותה ולא יקשה ממנה לרבי יוחנן. האם נימא דמחא ברייתא נמי תיהוי תיובתא לרבי יוחנן.

ומתרצינן: מברייתא זו באמת אין להקשות על רבי יוחנן.

כי אמר לך רבי יוחנן: לעולם סברי רבנן שהוא הדין דאפילו דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן, נמי אין צריכין לברך.

והא דקתני בברייתא "עקרו רגליהן", דמשמע דוקא בדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן — כדי להודיעך כחו דרבי יהודה,⁽²⁾ דאפילו דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן נמי אמרינן: טעמא דהניחו

ברכה לאחריהן במקומן עסקינן, ולכן סברי רבנן דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחילה.

אבל דברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן, אפילו לרבנן הרי כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה.

לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן, דאמר לעיל ששינוי מקום אין צריך לברך, ולא חילק בדבר. ומשמע שגם בדברים שאין טעונין ברכה במקומן הוא סובר שאין צריך לברך?

ותמהה הגמרא: ולאז מי אותביניה חדא זימנא, שהרי כבר הקשינו לעיל על רבי יוחנן מברייתא אחרת, ומאי נפקא מינה אם יקשה עליו גם מברייתא זו?

שתי חומרות על דברי חכמים, שלא רק בדברים שאינם טעונים ברכה אחריהם חייב לברך אלא אפילו דברים הטעונים ברכה לאחריהם נמי חייב, הלכך הכא כחא דאיסורא עדיף.

ובעיקר קושיית הרשב"ם הקשה המהרש"ל דאדרבה הכא דעת רבי יהודה הוא כתב דהיתרא שהוא מתיר לברך שנית ולא חייש לברכה לבטלה להיות עובר משום "לא תשא", ורבנן הם המחמירים שלא יברך כי הברכות אינם מעכבות. והמהרש"א תירץ דלא שייך לומר ברכות אין מעכבות אלא בברכת המצות אבל בברכת הנהנין כי הכא אסור לאכול בלא ברכה דהוי כאילו מעל ולכן כשרבנן אומרים שמותר לו לאכול בלא ברכה הוי קולא.

[ובגליון הש"ס לרע"א ברכות יב. א. הוכיח מדברי מהרש"א אלו דהא דאמרינן ספק ברכות להקל זה דוקא בברכה אחרונה אבל בברכה

דאטו אם יברך ברכת הרעם באמצע סעודתו יצטרך לברך שוב משום דאי אפשר לברך ולאכול בבת אחת. תוד"ה ועקרו ובהולין שם ד"ה משתא.

אולם התוס' הביאו דעת ה"ר יום טוב שגם תפילה הוי הפסק.

והמאירי כתב דאין ראיה מגמ' דידן דיש לומר דמיירי שהלכו לבית כנסת לשמוע קדיש או קדושה ולא לתפילה.

2. הקשה הרשב"ם, אדרבה, לישמענין בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם להודיעך כחו דרבנן שמקילין כל כך שאפילו בהם אין צריך לברך וכחא דהיתרא עדיף. ותירץ דהכא אין חידוש בדברי רבנן שסברא הוא כיון שלא היה היסח הדעת בינתיים למה יחזור ויברך. אבל כחו דרבי יהודה עדיף טפי שמחמיר

מקצת חברים, אבל לא הניחו מקצת חברים הרי כשהן יוצאין — טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין — טעונין ברכה לכתחילה. (3)

תניא כוותיה דרב חסדא: חברים שהיו מסובין לשתות יין, ועקרו רגליהן, וחזרו — אין צריכין לברך! (4) משום שיין הוא מהדברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן. והיינו כרב חסדא. (5)

תנו רבנן: בני חבורה שהיו מסובין בערב שבת וקדש עליהן היום — חייבים להפסיק את סעודת יום החול.

ומביאין לו כוס של יין, ואומר עליו קדושת היום, שעושה קידוש עתה, לאחר שפסקו מלאכול את הסעודה של יום החול.

ומיד מביאין לו כוס שני ואומר עליו ברכת המזון, היות וחייב להפסיק את סעודת החול — כשיטת רבי יהודה לעיל [ק א] שמפסיקין לשבתות [ומכל מקום, כיון שהגיע שעת קידוש צריך לקדש תחילה], (6) דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך

ראשונה אסור לו לאכול מספק עד שיברך משום דהוי ספק איסור מעילה].

והרש"ש תירץ קושיית המהרש"ל שכאן אין בכלל חשש ברכה לבטלה שאף החכמים שאומרים שאין צריך לברך היינו שאין חייבים אבל אם רצו רשאים לברך. ונמצא שרבי יהודה שמחייב לברך הוא המחמיר.

3. הקשה הגרע"א בגליון הש"ס דאם כן גם מההיא ברייתא דלעיל ליכא חיובתא דיש לומר דהברייתא בשינוי מקום צריך לברך אתיא כרבי יהודה ורבי יוחנן סבר כרבנן.

4. ואף דברייתא זו מיירי בחזרו למקומם מ"מ הוי ראייה לרב חסדא אפילו בלא חזרו למקומם דטעמא דשינוי מקום דצריך לברך משום שעמידתו ממקומו היא גמר אכילתו וא"כ אין הבל בין חזרו ללא חזרו. תוד"ה תניא.

5. והעדיפות בברייתא זו לעומת הברייתא הקודמת שרבנן נחלקו על רבי יהודה כי שם לא קתני בהדיא יין כי הכא. רשב"ם והקשה הגרע"א בגליון הש"ס למה הוצרך הרשב"ם לומר כן והלא בפשוטו ניחא דלא

מייתי ראייה לרב חסדא מהברייתא דלעיל דיש לומר דרבנן מקילין אף בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם והא דנקט "עקרו" להודיעך כחו דרבי יהודה וכדמשני לרבי יוחנן ולכן הביאו מברייתא זו דלא קתני בה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן ועל כרחך הא דנקט "עקרו" משום דרק בדברים הטעונים ברכה במקומם אין צריך לברך וכדרב חסדא.

והתו' לשיטתם דיין לא הוי דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם צריך לומר דלא גרסינן כאן יין וכל הראיה מדהתני "עקרו". ואם כן קשה מאי עדיפא ברייתא זו מדלעיל. ותירצו התו' דאי מברייתא דלעיל יש לדחות שרבי יהודה לא בא לחלוק על חכמים אלא לפרש דבריהם וכולה רבי יהודה היא ואין תנא הסובר כרב חסדא. וכדמצינו במסכת סנהדרין דאמר דאפילו כשכתוב "במה דברים אמורים" אינו אלא לפרש. תוד"ה תניא, ולעיל קא. ב בד"ה אלא.

6. רש"י ורשב"ם. והתוס' כתבו הטעם מפני שאי אפשר שיברך תחילה ברכת המזון שהרי לא יוכל לשתות מכוס של ברכה קודם קידוש. לעיל ק. א ד"ה מפסיקין.

[ואף לאחר מכן, עד שיגמור סעודתו. ר"ן].⁽⁷⁾ ורבי יוסי לשיטתו שם דאין מפסיקין כלל לשבתות.

והוינן לרבי יוסי: אמאי צריך שתי כוסות נפרדות לברכת המזון ולקידוש? ונימריננהו לתרוייהו אחד כפא!

קב-ב וכשגמרו סעודתן, מביאין לו שתי כוסות.

כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון.⁽¹⁾

[בשלמא לרבי יהודה לא קשיא, כיון שהוא מפסיק בעקירת שולחן בין הקידוש לברכת המזון, צריך שתי כוסות].⁽²⁾

והשני אומר עליו קדושת היום.

1. הטעם שמקדים ברכת המזון לפי שהיא תדירה ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. או מפני שחייב ברכת המזון חל עליו מבעוד יום קודם שחל עליו חיוב קידוש. בעל המאור.

ויש שכתב הטעם משום שכל זמן שהוא סועד אינו חייב בקידוש לדעת רבי יוסי ונמצא שברכת המזון היא הגורמת לו להתחייב בקידוש ולפיכך מן הדין שתקדם. מהר"ם חלאוה.

אולם הרשב"ם כתב דלרבי יוסי אם ירצה לפרוס מפה ולקדש כ"ש דעדיף טפי אלא רבותא בא לאשמעינן שאי"צ לקדש מיד אלא יכול לגמור סעודתו ואח"כ לקדש, דאל"כ שמואל דאמר לעיל ק.א. דפורס מפהג ומקדש כמאן אתיא.

ובספר ביאור מרדכי כתב שאפשר שהרשב"ם אינו חולק על הראשונים הנ"ל שדוקא באמצע הסעודה שעדיין לא חלה עליו חובת ברכת המזון או עדיף לפרוס מפה ולקדש אבל אם ממשיך בסעודתו עד שגמר לסעוד ונתחייב בברכת המזון חובה עליו לברך תחילה ברכת המזון וכהראשונים הנ"ל.

2. כ"כ הרשב"ם. והתו' ביארו שרק לרבי יוסי קשיא מפני שלשיטתו גם ברכת המזון וגם הקידוש באים על סעודת שבת שהרי לדידיה המשך הסעודה שבתוך השבת היא במקום סעודת שבת ולפיכך הקשו שיאמר שניהם על כוס אחת אבל לרבי יהודה לא קשיא שלשיטתו ברכת המזון היא על סעודת חול ואילו הקידוש

ויש מהראשונים שכתבו הטעם מפני שקדושת היום היא הגורמת להפסקת הסעודה ולכן צריך להקדים את הקידוש כמו שאמרו שברכת היין קודמת לקידוש מפני שהיין גורם לקידוש שיבא. בעל המאור ור"ן.

ויש שכתב הטעם שהקידוש קודם מפני שהקידוש עכשיו זמנו ואילו ברכת המזון אינה בשעתה שהרי עדיין לא גמר סעודתו וזה דומה למה שאמרו במי שלא התפלל מוסף עד שהגיע זמן מנחה שיתפלל קודם מנחה מפני שהיא בשעתה. השגות הראב"ד על המאור.

אולם בראשונים הביאו עוד גירסא שכוס ראשון מברך עליו ברכת המזון בכדי להפסיק והשני מקדש עליו כדי שיהא הקידוש סמוך לסעודת השבת שאחריו. רשב"ם ותוד"ה ראשון בע"ב.

7. ויש שכתב שאף לדעת רבי יוסי צריך להפסיק משחשיכה אולם אין ההפסק לצורך קידוש אלא לצורך קריאת שמע ותפילה. דהא דאמר רבי יוסי אין מפסיקין לשבתות היינו בשקיעת החמה כשקידוש היום אין צריך להפסיק ולקדש. אבל בצאת הכוכבים שמתחייב בקריאת שמע ותפילה צריך להפסיק כדי לקרות ולהתפלל וע"ד שתחשך היינו עד צאת הכוכבים. מאירי בשם "חולקין".

ויש שגורסים "אוכל והולך משתחשך" דהיינו אפילו משתחשך. רשב"ם ועוד ראשונים.